

Белешки од дискусија (брејнсторминг сесија) одржана на 13 октомври 2015 година во хотел Карпош, Скопје

Дискусијата се одржа во три паралелни сесии по тематските области од проектот Дијалози за визија. Пред одржувањето беше подготвен индикативен водич за модераторите со цел да се усогласи пристапот. Подолу се белешките од секоја од сесиите.

Тема: Демократија и владеење на право

Модератор: Малинка Ристевска Јорданова

Теми утврдени во првиот круг и анализа на истите

1. Корупција во образование

Во поглед на оваа тема се стави воглавно акцент на фаќањето врски и давањето на поткуп и мито во образовните институции. Исто така се нагласи потребата за анализа на начинот и можностите за студентски организирања и нивно учество во креирањето на политиките поврзани со образовните процеси. Начинот на истражување се согледа во анализа на релевантни акти и стратегии и давање на препораки.

2. Пристап до правда и остварување на правда

Во оваа тема се дискутираше за пристапот на граѓаните до правдата преку разработка на правната заштита на ранливите групи и младите и која е цената на заштита на правата односно колку би ги чинело граѓаните да платат за адвокати, судски трошоци, такси и други тарифи.

3. Надзор над Агенцијата за разузнавање и УБК

Во врска за оваа тема се разговараше за соодветен надзор врз работата на АР и УБК поради повисока заштита на човековите права и нагласување на улогата на Собранието, Народниот правобранител, судството и Претседателот на РМ.

4. Превенција за радикализација и регрутација на војници

Се истакна дека немаме соодветна стратегија за целосна превенција на радикализацијата и регрутацијата на војници во арапските земји, туку дека имаме

само закон со кој се казнуваат оние што одат да се борат во странски земји и оние кои посредуваат за регрутирање на луѓе.

5. Заштита и уредување на правата на ЛГБТ заедницата (од аспект на дискриминација)

С еконстатираше недостиг на известување на оваа заедница за правата кои ги поседуваат. Понатаму се укажа потреба на постојните механизми за заштита на правата, пријавување на злоупотребуваните жртви и нивен соодветен третман и ревидирање на законот за заштита од дискриминација. За потребата на истражување и анализа на оваа тема се предложија анализи на соодветни извори, ресурси, литература, спроведување на онлајн анкета и фокус групи.

6. Истражување за политички консензус

Се разговараше за креирање на платформа за долгорочен економски развој, се критикуваа одлуките на Владата и зголемените трошоци кои не придонесуваат за подобра перспектива во Македонија. Предложени организации за истражување на оваа тема беа организации кои се бават со политика и економија - Центарот за економски истражувања (ЦЕА) преку прибирање и анализа на податоци од Државниот завод за статистика итн.

7. Фискална транспарентност на локалната самоуправа

Во оваа тема се стави акцент на граѓанскиот буџет на општините, како истиот се троши, каде се наменуваат парите и како да се изнајде решение за соодветно мониторирање на располагањето на парите од буџетот на општините. ЦЕА би се надоградила на веќе постојните истражувања на оваа тема.

8. Извештајот на Прибе

Се направи генерална поделба на 4 теми од самиот извештај: корупција, поделба на власта, медиуми и избори. Во врска со овој извештај се дискутираше за улогата на актерите од ЕУ, Владата, опозицијата и медиумите и се предложи една поголема платформа од Мрежа 23 на невладините организации за споделување на соодветни информации, процеси, документи и интервјуа. Во поттеми се нагласија судството, контрола на УБК и МВР, директното влијание на граѓаните кои се вклучуваат во процесите, партиското влијание врз институциите односно администрацијата и судството и значењето на ИПА 2 во поглед на демократијата и владеењето на правото.

9. Децентрализација

Се исткана дека ова е запоставено прашање во последо време и дејка е потребна за анализа во врска со тоа што се случува со надлежностите на локалните власти, колку

се зависни во одлучувањето итн. Има организации кои имаат капацитет за работа на ова прашање.

10. Услови за развој на граѓанските организации

Во врска со оваа тема беа само назначени прашањата за тоа дали имаме соодветни услови за развој на граѓански организации, колку е лесно да се започне некоја иницијатива, да се основа одредена организација, дали е исплатливо, партиска вмешаност.

11. Што научивме за себе и за бегалската криза

Се зборуваше за политичкиот дискурс, за начинот на известување на медиумите и генералното медиумско покривање и исто така се спомна и законодавната рамка поврзана со бегалската криза.

12. Учество на граѓаните во процесите на одлучување (фокус на донесување и измени на урбанистичките планови)

Тука воглавно се поставија прашањата за тоа колку граѓаните учествуваат во креирањето на политики, како можат да променат нешто и дали воопшто можат односно што промениле до сега. Беше предложено анализата да се однесува на постапките за донесување и менување на деталните урбанистички планови, како посебно горливо прашање.

13. Ментално здравје (општествена перспектива)

Во врска со оваа тема се дискутираше за пристапот до правда и здравствените услуги од страна на лицата со проблеми со менталното здравје. Предлагачот нагласи дека темата треба да се разгледа од општествен дискурс.

14. Разгледување на ефектите од граѓанското општество во нашата земја во поглед на влијание на политиките на државата.

Тука се укажа на тоа дека нема доволно информации за ефектите на граѓанското општество односно што конкретно успеало тоа да смени. Исто така се нагласи потребата на соодветно мерење на перцепцијата на ефектите, колку се исплаќа да се учествува во овие процеси, проценување на влијанијата и колку ова општество има можности да промени нешто.

15. Препознавање и интеграција на неформални модели и облици на организирање во процесот на одлучување

Со оглед на искуството со неформалните движења во изминатиот период, се предложи да се испита дали можат да се создадат механизми за учество и дали истите имаат успех.

16. Социјален капитал и активно граѓанство на младите

Се нагласија проблемите на прекумерното иселување на младите од државата, немањето сеопфатни мултисекторски политики. Темата би се разгледувала од аспект на тоа која е перцепцијата на младите во врска со ова прашање.

17. Модели на претставничко организирање кај младите

Беше истаканта потребата од ато искуството од креирање на младински совети и какви демократски вредности можеме да изградиме.

Организации кои се занимавале со овие прашања: НМСМ, МОФ, Реактор во акција

18. Искуства од вмрежување на НВО

Дали има ефекти од вмрежувањето на НВО, кои се тие и кои се причините за успех односно неуспех на овој процес.

19. Отвореност на јавните институции

Тука се поставија прашањата за спроведувањето на:

- Законот за пристап до информации од јавен карактер
- Законот за отворени податоци

Би се разгледувало и колку е ефикасна Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер.

20. Независни надзорни и регулаторни тела

Едно од прашањата од Извештајот на Прибе.

21. Процедури за учество на граѓаните во креирањето на политиките на Владата и на единиците на локалната самоуправа

Беше образложена со потребата од зголемување на транспарентноста на процесот на носење одлуки, со предлози за објавување на стенограмите од седниците на овие тела.

22. Како и за кого работиме (каналите за ширење на информации до граѓаните)

Оваа тема се состои од барање на нов канал за дистрибуција на информации од работата на граѓанските организации, имзјќи ја предвид затвореноста на медиумите.

Се работи за дистрибуција на извештаи, најави за настани, покани, креирање на мрежа на НВО за ширење на производи, публикации и информации до единиците на локалната самоуправа.

23. Стагфлација на законите

Тука се нагласи состојбата на стагнирање на развојот на човекови права додека Собранието непрекинато прави инфлација на закони без граѓаните да ги чувствуваат тие права. Беше даден пример дека во 4 дена биле донесени 400 закони и дека дури лицата што се занимаваат со правните процеси во општеството не можат да ги следат сите нови закони и нивните дополнувања и измени. Потоа се укажа на потребата да се увиди дали има прогресија или уназадување на човековите права и да се анализира поимот за тоа што значи квалитетен закон од призма на јавен интерес и на општ интерес. За крај беше спомнат интегритетот на пратениците во смисла дали се обични партиски послушници или пак всушност истите размислуваат за тоа какви закони гласаат во Собранието.

24. Контрола на репресивните механизми во државата

Да се анализираат прекршочните санкции бидејќи не се регулирани, нема контрола над нив и истите се користат за државен рекет, мито и политичка корупција. Беше даден пример дека минимална прекршочна санкција за правно лице изнесува 3000 евра.

25. Реформи на јавната администрација

Актуелно прашање, илустрирано преку фактот што не се знае ни точната бројка на вработени луѓе во институциите.

Беше констатирано дека темите се движат во следниве поголеми области

1. Учество на граѓаните во процесите на донесување одлуки/ улога на ГО
2. Транспарентност на органите на власта – пристап до информации
3. Функционирање на поделбата на власта: (поврзани теми: корупција, судство, надзор над АР и УБК, функционирање на независни, надзорни и регулаторни тела, стагфлација и репресивност)

Исто така, беше истакнато дека следниве теми би можело да се земат предвид, а се преклопуваат со другите области:

1. Децентрализација
2. Ментално здравје (општествена перспектива)

Модераторката им посака добредојде на учесниците и им се заблагодари за учеството. Накратко го објасни проектот Дијалози за визија и целта на дискусијата- одбирање неколку теми што го засегаат општеството и на кои треба да се обрне посебно внимание во периодот што следи преку дебати и истражувања. Учесниците беа замолени да се фокусираат на најгорливите социо-економски области, да размислуваат за клучните прашања што треба да се постават, чинителите што се засегнати и ресурсите што се потребни.

Учесниците ги предложија следните теми:

- 1) **финансиска поддршка за развој на микробизнисите** (малите бизниси секогаш имаат проблем со почетен капитал, но и проблеми со кредити и позајмици за да можат да се развиваат);
- 2) **даночна и казнена политика за развој на бизнисите** (олеснување на работата на микробизнисите, особено важно во првите неколку години од постоење).
- 3) **програми за инкубација микро бизнисите** (не само техничка поддршка, туку поширок спектар на услуги што ќе вклучува и едукација);
- 4) **партнерство помеѓу мали и поголеми бизниси.**
- 5) **младинска невработеност со конкретни мерки што може да се спроведат, како на пр. Европска младинска гаранција, систем што гарантира дека неколку месеци по завршување на студии, младите ќе бидат вклучени на пазарот на труд;**
- 6) **центри за поддршка на претприемништо на локално ниво,** што ќе ги одразуваат потребите на локално ниво;
- 7) **осамостојување на младите** (напуштање на удобноста на семејниот дом) преку менување на свеста кај младите;
- 8) **социјално претприемништв**
- 9) **оподдршка на младите на пазарот на трудот,** особено на **младите жени и** нивната дискриминација, особено во однос на прво вработување, интерсекционалност (млада, жена);
- 10) **зајакнување на синдикалното движење,** што речиси го нема кај нас, сите ранливи групи треба да бидат покриени од синдикатите.
- 11) **инвестиции во енергетскиот сектор, премин кон одржливо производство и потрошувачка на енергија** и на национално и на индивидуално ниво
- 12) **напуштање на неодржливите практики** во производството и потрошувачка на енергија
- 13) **енергетска сиромаштија** (неможност на граѓаните да си ги задоволат енергетските потреби)

Иван Вчков

¹ Модераторка во форумите на задниците.

- 14) **сиромаштија од аспект на фискалната политика** (колкав е ефектот на фискалната политика во однос на платите и сооднос со трошоците на живот)
- 15) **платниот родов јаз** (gender pay gap), процент на вработени жени и висината на нивната плата во споредба со платата на мажите
- 16) **одржливост на малите бизниси** (поаѓајќи од претходни обиди со жртви на трговија луѓе, одржливоста е проблематичен аспект)
- 17) **вработување на ранливи категории**, со особен осврт на жртви на трговија луѓе
- 18) **придружна социјална работа за ранливи категории и жртви на трговија со луѓе**
- 19) **вклучување на ранливи групи во процесот на образование** (подобрување на пристапот до образование за ранливите групи)
- 20) **неповолна социо-економска положба и непостоење на услови за развој на женско претприемништво со фокус на локално ниво** (мал број на жени претприемнички и мала активност на жените на пазарот на трудот)
- 21) **Специјални мерки за вклучување на жените на пазарот на труд и усогласување на приватниот и професионалниот живот**, развивање на социјални услуги на пример градинки, неплатена работа и вклучување на оваа работа во GDP
- 22) **Надминување стереотипи за женска и машка работа во насока на надминување на платниот родов јаз**

Следеше дискусија за поврзување на предложените, поврзани теми во една поголема област. Од сите предложени теми, се издвоија следните категории:

1. Развој на микробизниси (партнерство помеѓу микро, мали и поголеми компании, одржливост на бизнисите, социјално претприемништво, даноци и казни, инкубација на микро бизниси)
2. Вработување на ранливи категории
3. Поддршка на младите на пазарот на труд (младинска невработеност, претприемништво, осамостојување на младите)
4. Поддршка на жените на пазарот на труд (зголемена активност, gender pay gap, жртви на трговија со луѓе)
5. Енергетска сиромаштија
6. Влијанието на фискалната политика врз сиромаштијата (фокусот може да биде на активни мерки и нивната (не)ефикасност)
7. Зајакнување на синдикалното движење

Се отвори дискусија за синдикалното движење и можноста за добивање на податоци за добра анализа. Беше напоменато дека прашањето е многу важно бидејќи нема синдикално движење во Македонија и дека ова прашање од суштествена важност за социо-економскиот развој, особено затоа што се фокусира на работничките права, донесувањето закони, и влијанието на синдикалното движење за застапување на работничките права на ранливите групи. Исто така, беше поставено прашањето дали

синдикалното движење треба да се разгледува од правен аспект. Учесниците заклучија дека синдикалното движење сепак треба да остане во социо-економски развој.

Откако ги издвоија главните категории, учесниците преминаа кон гласање.

Учесниците гласаа на следниот начин:

1. Развој на микробизниси со 6 гласа
2. Поддршка на жените на пазарот на труд со 6 гласа
3. Поддршка на младите на пазарот на труд со 5 гласа
4. Влијанието на фискалната политика врз сиромаштијата со 4 гласа
5. Енергетска сиромаштија со 3 гласа
6. Зајакнување на синдикалното движење со 2 гласа
7. Вработување на ранливи категории со 1 глас

Дискусијата премина во насока на групирање на предложените теми во поопширни групи. Па така, од разговорот произлезе нова тема: Конкурентност на пазарот на трудот и поддршка на развој вештини кај ранливи групи, што ќе ги опфати првите 3 теми (развој на микро бизниси, поддршка на жените и младите на пазарот на труд). Беше воочено дека и сиромаштијата исто така може да ги опфати сите 3 теми. Модераторката ги замоли учесниците да размислуваат во насока на фокусирање на одредена тема, а при тоа да не се оди прешироко. Имаше предлог темата сиромаштија да се спои со енергетската сиромаштија што беше ставен на гласање и беше усвоен.

Од првите три теми што се наметнаа како најприоритетни, во групи од три учесници, се издвоија клучни прашања, клучни чинители и главните ресурси.

Поддршка на жените на пазарот на труд

- Клучни прашања: невработеност, изложеност на сиромаштија, платен јаз, сопственост, патријархални вредности, неактивност на работоспособните
- Чинители: државни институции, невладини организации, образовни институции
- Ресурси: закони, статистика

Поддршка на младите на пазарот на труд

- Клучни прашања: невработеност, изложеност на сиромаштија, едукација, неинформираност, немање претприемнички дух, поддршка пред вработување, поврзано образование со потребите на пазарот на труд (анализа на потребите), активни мерки и нивна ефикасност,
- Чинители: државни институции, невладини организации, приватен сектор.
- Ресурси: АВРМ, Завод за статистика, невладин сектор, меѓународни организации.

Развој на микробизниси

- Клучни прашања: отвореност на пазарот, даноци, информираност, мерки што овозможуваат конкурентност, развој и одржливост, активни мерки, финансиски инструменти, даночна и казнена политика
- Чинители: Бизнис сектор, министерства/Влада, комори, невладин сектор

Ресурси: Бизнис сектор, трговски регистри, министерствата (финансии, економија), Централен регистар, УЈП, Завод за статистика.

Во првиот круг на теми предложени од учесниците беа издвоени неколку:

1. **Локалната димензија на етничките односи** која се огледува преку работата на општините, советите и Комисиите за односи помеѓу заедниците. Работата на комисиите за односи помеѓу заедниците е анализирана со години и кај граѓанските организации постои веќе капацитет за истражување во оваа област. Институтот за трајни заедници има подготвено предлог за измени на закон кој кратко го презентираше.

2. **Користење на локални иницијативи** за прашања од меѓуетнички карактер, кои се овозможени со законот за локална самоуправа со минимален број на потписи од граѓаните. Пречките за реализација на вакви иницијативи се потенцијална тема за истражување во оваа област.

3. **Интегрирано образование** на сите етнички заедници. Во овој контекст беше веднаш објаснето дека не спаѓа само јазикот, туку и воопшто прилагодување на наставната програма како и обуки на наставниците.

После првиот круг беше сумирано дека две клучни теми на кои се сложија сите учесници се **локалната самоуправа и нејзината улога во меѓуетничките односи, како и интегрираното образование.**

Во контекст на првата тема - локалната димензија на меѓуетничните односи, беше потенцирано клучното и одлучувачко влијание на политичките партии во функционирањето на сите механизми, вклучително и Комисиите за односи меѓу заедниците. Воедно, беше потенцирано дека бројките (20%) минимум од една страна обезбедуваат заштита, меѓутоа од друга страна неколку заедници кои имаат по 15% на пример не можат да формираат Комисија. Во пракса пак, политичките партии не се заинтересирани за да ги оживеат комисиите, ниту да им дадат слобода на луѓето кои седат во нив да работат ефективно. Воедно, не функционира принципот на правична застапеност секаде, а во овој контекст беше потенцирана дискриминацијата на помалите заедници.

Учесниците се сложија дека помалите заедници се занемарени како резултат на фокус на бројките, т.е. минимумот од 20% поради што и новото уредување во земјата со ОРД е насочено кон Албанската заедница. Воедно, беше потенцирано во текот на истражувањата и дебатите во оваа област да се внимава на користењето на бројките

бидејќи за просечниот граѓанин охридскиот рамковен договор беше ексклузивно поврзан со бројки.

Како резултат на оваа дискусија се даде **предлог да се прошири пристапот во оваа тема кон надминување на владеачкиот дискурс кој е етнички дефиниран**. Инструмент во таа насока работа е да се вклучи свеста за други диверзитети: луѓе со попречености, жени, млади итн. Всушност беше аргументирано дека дебатата доколку се сведе на би-етнички прашања ќе биде осиромашена поради што се даде предлог да се пристапи пошироко на темата за дебата и истражувања во оваа област.

По однос на втората тема - интегрирано образование беше потенцирано дека сеуште се бега од битните прашања од Стратегијата за интегрирано образование која бара да се прилагодат наставните програми и учебниците за да го одразат мултиетничкиот карактер на Република Македонија. Според учесниците на дискусијата ова сеуште не е случај, напротив се спроведува поради меѓународни и невладини организации. Како основа за потребата од стратегијата беше наведено истражувањето од 2008 година кое покажа кај учениците дека наставниците се тие кои поттикнуваат на сегрегација и нетрпение. Воедно и дека децата се изложени на потсмев од својата етничка заедница ако се дружат со деца од друга заедница. Воедно, повторување на едно вакво истражување после 8 години е добра насока за понатаму.

Повеќето учесници се сметаа дека кај учениците нема заеднички простори да се дружат и сретнат и постои тренд на сегрегација кој оди многу подалеку од јазикот. Постоеше консензус помеѓу учесниците дека врската помеѓу заедниците е тенка и има простор да се злоупотреби, особено бидејќи според истражувањата на дел од учесниците одделеноста помеѓу заедниците расте. Истовремено, постои тренд на отворање на средни училишта во чисто етнички средини кои локалната власт ги гледа како успех, иако долгорочно тие може да резултираат во дополнителна индиректна сегрегација помеѓу младите од различните заедници во Македонија. Како примери беа дадени училиштата во Шуто Оризари и Сарај.

Дополнително, како тема ова прашање беше оценето дека е премногу политизирано во моментот и дека добро и аргументирано истражување би придонело за демистификација на истата. Истовремено, беше повторена забелешката дека и при анализата на оваа тема би требало да се размислува пошироко од етничката димензија, туку да се гледаат и други аспекти на идентитет кои би можеле да се анализираат.

Од аспект на истражување, оваа тема беше оценета како помалку достапна директно на граѓанските организации за истражување и дека генерално постои помалку капацитет за истата во граѓанскиот сектор. Воедно, има мал број на специјализирани организации кои следат и истражуваат во областа на образованието.

Од термилошки аспект беше напоменато дека и самиот наслов интегрирано образование е „интегрирано образование“ е политизиран и беше предложено да се размисли користење на терминот мировно образование кој опфаќа повеќе елементи како аргументирање и дебатирање, прифаќање различности, меѓуетнички, религиски и културен дијалог. На овој начин би ја прошириле темата, а воедно и фокусот не би бил на јазикот кој е клучното прашање на несогласување.

На крајот на дискусијата беше препорачано и учесниците се сложија да се спојат темите кои се дискутираа со цел да се проучи улогата на локалната самоуправа во интегрираното образование со оглед на ингеренциите на истата. Повторно беше напоменато да се има во предвид поширок пристап наместо чисто етничкиот и да се избегне фокус на јазикот како исклучително исполитизирано прашање.

Датум: 13.10.2015

Име	Организација	Контакт
Демократија и владеење на правото		
1. Јане Димески	ИДСЦС	078 454 640
2. Симона Огненовска	МЦМС	070 386 463
3. Дона Џамбаска	Метаморфозис	070 956 534
4. Дона Костуранова	МОФ	076 441 740
5. Анастас Вангели	Солидарност	070 235 704
6. Сунчица Костовска	ФООМ	2 477 123
7. Игор Митевски	ЦЕА	077 656 334
8. Филип Стојковски	Аналитика	075 393 996
9. Антонио Михајлов	Субверзивен Фронт	072 75 99 95
10. Бојан Маричиќ	МЦЕО	071 379 383
11. Жарко Хаџизафиров	ЦПИА	070 359 299
12. Агим Селами	ЗИП Институт	070 222 811
13. Мартин Алексоски	ФООМ	072 244 869
Социо економски развој		
1. Горица Наџинска	CLRA	goricanadjinska@gmail.com
2. Бојана Јовановска	ЦПИА	Bojana.jovanoska@cpia.mk
3. Иван Вчков	Finance Think	Ivan.vchkov@financethink.mk
4. Суада Статовци	Консалтинг за стратешки развој	suada@sdccom.mk
5. Ѓунер Небиу	Антико	contact@antiko.org.mk
6. Ленче Марковиќ	La strada	Imarkovic@lastrad.org.mk
7. Дамјан Николовски	НМСМ	Damjan.nikolovski@nms.org.mk
8. Гордана Вељаноска	Коналтинг за стратешки развој	gordana@sdccom.mk
9. Невена Смилевска	Еко свест	nevena@ekosvest.com.mk
Меѓуетнички односи		
1. Зекир Абдулов	КХАМ-Делчево	071 215 356
2. Сретен Коцески	ИРЗ-Тетово	070 250 286
3. Насир Реџеџи	Мултикултура	071 923 044
4. Марина Андева	ВАКЦ	070 305 513
5. Милош Костовски	ЦИД Куманово	

6. Александра Богдановска	Сите за правично судење	076 454 755
7. Споменка Лазаревска	ФООМ	070 246 739
8. Горан Јанев	ИСППИ	072 275 296
9. Башким Бакиу	IPRG	070 226 127